

Иқтисодий ўсишга, аввало, рақобатдош
саноат занжирларини яратиш ҳамда бундай
лойиҳаларга инвестицияларни кўпайтириш
орқали эришилади.

Ш. Мирзиёев
Ўзбекистон Республикаси Президенти

Лойиҳа ташкилотчиси:

“Ўзсаноатқурилишбанк” АТБ

Тузувчи:

“ЎзқурилишматериалЛИТИ” МЧЖ илмий-тадқиқот ва
инжиниринг маркази.

Тақризчилар:

А.Т.Ильясов – Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети
“Шаҳар қурилиши ва ҳўжалиги” кафедраси мудири, т.ф.ф.д, доцент.
Д.С.Исмоилов - “ЎзқурилишматериалЛИТИ” МЧЖ илмий-тадқиқот ва
инжиниринг маркази бош мутахассиси.

Ушбу қўлланма

“Ўзсаноатқурилишбанк” АТБ тухфаси ҳисобланади.

© “Ўзсаноатқурилишбанк” АТБ – 2021

© “ЎзқурилишматериалЛИТИ” МЧЖ – 2021

Ушбу қўлланма «Ўзсаноатқурилишбанк» АТБ, «Ўзсаноатқурилишматериаллари» уюшмаси, ҳамда «ЎзқурилишматериалЛИТИ» МЧЖ илмий-тадқиқот ва инжиниринг маркази томонидан мих ва шуруп ишлаб чиқаришни ташкил этиш ниятидаги тадбиркорлар учун амалий-услубий қўлланма мақсадида яратилди.

Амалий-услубий қўлланмадан фойдаланиб мих ва шуруп ишлаб чиқариш ҳақида умумий маълумот олиш,

керакли хом ашё турлари, мавжуд заҳиралар, ишлаб чиқариш технологиялари, сифат, меёрий ҳужжатлар, ўлчов воситалари, иқтисодий самарадорлик кўрсаткичлари, экологик меёрлар ва атроф муҳитга таъсири, техника хавфсизлиги, саноат санитария қоидалари, тадбиркорликни рўйхатдан ўтказиш ҳамда тижорат банкларидан кредит олиш тартиблари келтирилган.

Ушбу қўлланмадан фойдаланиб ўз бизнесингизни бошланг!

Сизга ёрдам берганимиздан миннатдормиз!

МУНДАРИЖА

Кириш	6
I. Металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ҳақида умумий маълумот	10
1.1 Республикада металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш истиқболлари ва жаҳон тажрибаси	12
1.2 Металдан тайёрланган мих ва шуруп маҳсулотларининг турлари ва ўлчамлари	16

1.4 Ишлаб чиқариш ҳолати рақамларда	22	6.1 Экологик меъёрлар ва тартибга солувчи ҳужжатлар	48
II. Хом ашё турлари	24	6.2 Экологик ҳужжатларни расмийлаштириш	52
III. Ишлаб чиқариш технологиялари	28	VII. Меҳнатни муҳофаза қилиш	54
IV. Сифат, меъёрий ҳужжатлар ва ўлчов воситалари	32	7.1 Техника хавфсизлиги ва саноат санитария қоидалари	56
4.1 Стандарт ва сифат кўрсаткичлари	34	VIII. Тадбиркорлик субъектларини интернет тармоғи орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизми	62
4.2 Мувофиқлик сертификати ва уни online тарзда расмийлаштириш	38	IX. Янги ташкил этилган тадбиркорлик субъектларини молиялаштириш тартиби	64
4.3 Ўлчов воситалари ва уларни қиёслов кўриги	40	Фойдаланилган адабиётлар	66
V. Самарадорлик кўрсаткичлари	42		
VI. Экологик меъёрлар ва атроф муҳитга таъсири	46		

КИРИШ

Курилиш материаллари ишлаб чиқариш саноати ҳозирда улкан ва узлуксиз ривожланиш босқичида, яқин келажакда ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажмининг сезиларли ўсишини кузатиш мумкин. Замонавий дунёни мих, шуруп ва шу каби металл маҳсулотла-

рисиз тасаввур қилиш қийин. Ушбу маҳкамлаш маҳсулоти қурилишда, турли хил буюмлар ишлаб чиқаришда, шунингдек уйни таъмирлаш ва турли хил буюмлар яратиш учун зарур ҳисобланади. Ҳатто энг қадимги ёзма манбаларда ҳам михлар ҳақида сўз юритилиши ажаб-

ланарли эмас. Тахминан беш минг йил олдин бронза даврида - металлларни қайта ишлаш билан металл михлар пайдо бўлди.

Уларни тайёрлаш аввалига болғалаш билан, кейинчалик қолипга қуйиш йўли билан амалга оширилган. Ўша пайтда михлар қамдан-кам учрайдиган қурилиш маҳсулоти эди, улар жуда қадрли бўлган, шунинг учун уларни жуда бой одамларгина ишлатиши мумкин эди. Ушбу қимматбаҳо ва зарур буюмларни уй шароитида ясашни билган усталар катта ҳурматга сазовор бўлишган. Масалан, бу ҳақда бизга Месопотамиянинг қадимги Ур шаҳридан топилган

кўплаб тошларда тасвир этилган лавҳаларда кўриш мумкин. Уларда жуда кўп кундалик маълумотлар, шу жумладан қурилиш ва қурилиш материаллари ҳақида маълумотлар ёзиб қолдирилган.

Ўзбекистон Республикасида саноат ва фуқаролик объеклари қурилишининг сезиларли суръатларида ошгани, қурилиш материаллари, шу жумладан металлдан тайёрланган мих ва шуруп маҳсулотларини ишлаб чиқарадиган корхоналарни яратишни рағбатлантиради, улар қурилиш-монтаж ва пардозлаш ишларида фойдаланилади ҳамда доимий равишда катта талабга эга.

I. МЕТАЛДАН МИХ ВА ШУРУП МАҲСУЛОТЛАРИ ҲАҚИДА УМУМИЙ МАЪЛУМОТ

1.1 Республикада металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш истиқболлари ва жаҳон тажрибаси

Бугунги кунда Республика-мизда металлдан мих ва шуруп маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи қуйидаги бирқатор корхоналар мавжуд:

Alfa-Metiz, Arfa Screws, Altair-Met Kon, Aziya Metiz, Amina Klassik Biznes, Karimjon Fayz, Met-fur-Servis, Mexmash ва бошқалар.

Ўзбекистонда металлдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва уни сотиш бозори ривожланган. Бунга мисол қилиб юртимизда фаолият кўрсатаётган "MEXMASH" масъулияти чекланган жамиятини кўрсатиб ўтишимиз мумкин. Корхона 1982 йилда «Восток» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг таркибий бўлинмаси сифатида ташкил этилган бўлиб, Наманган шаҳрида жойлашган. 1977 йилда завод Наманган машинасозлик механизацияси ва автоматика воситалари заводи деб ўзгартирилди. Республика ҳукумати

томонидан тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш ва ривожланиш учун шароит яратиш бўйича кўрилган чора-тадбирлар натижасида компания мавжуд ишлаб чиқариш техник базасини модернизация қилиш бўйича жуда кўп ишларни амалга оширди.

Бугунги кунда корхонада 200 дан ортиқ киши ишлайди. Завод ҳудуди 6,84 гектарни ташкил этади, унинг учдан бир қисмидан кўпроғини ишлаб чиқариш майдони эгаллайди. Айтиш жоизки, корхонанинг барча маҳсулотлари халқаро стандартларга жавоб беради. Бу эса экспорт бозорларида ҳам компания маҳсулотларига бўлган талабнинг кун сайин ортишига ҳисса қўшмоқда. «MEXMASH» ISO:9001:2015 сифат бошқариш тизими бўйича сертификатга эга. Корхона мижозларга маҳсулотларнинг юқори сифатини кафолатлайди. Такомиллаштириш, маҳсу-

лот сифатини назорат қилиш ускуналарини ўрнатиш ва жорий этиш бўйича улкан ишлар олиб борилди.

«MEXMASH» МЧЖ нафақат Ўзбекистон бозорини, балки яқин хориж бозорларини ҳам ўз маҳсулотлари билан таъминлаб келмоқда.

Ҳозирда корхона Қирғизистон, Тожикистон, Озарбойжон ва Россия каби мамлакатларга ўз маҳсулотларини экспорт қилмоқда. Эндиликда шарқий Европа орқали ғарбий Европага кириб бориш ҳамда Эрон орқали араб давлатларига экспорт сари интилмоқда.

Эндиликда завод изланишларнинг самараси ўлароқ турли хилдаги, жумладан, прессшайбали, евровинт, ўтқир тўғли, дераза ромлари ва сендвич

панеллар учун махсус саморезларни ҳам ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Улар маиший ҳаётда кенг қўлланишга мўлжалланган бўлиб, Тайван технологияси бўйича тайёрланади.

Жаҳон тажрибасига назар соладиган бўлсак Россиянинг «ММК-МЕТИЗ» корхонаси 70 йилдан узоқроқ вақт давомида ўз фаолиятини сифатли тарзда олиб бормоқда.

Ҳозирги кунга келиб «ММК-МЕТИЗ» корхонаси замон талабига мос ускуналар билан жиҳозланган ва Россиянинг етакчи учта корхонасидан бири ҳисобланади.

Корхона турли хилдаги метал маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ихтисослашган бўлиб металлдан мих ва шуруп маҳсулотлари ҳам ишлаб чиқаради.

1.2 Металдан тайёрланган мих ва шуруп маҳсулотларининг турлари ва ўлчамлари

Маҳаллий бозорларда мих, шурупларнинг турлари жуда хилма хил. Бўйи, диаметри, вазифаси ва ҳатто кўрниши билан ҳам ажралиб туради. Келинг улар ҳақида озгина тасаввурга эга бўлиш учун тўхталиб ўтсак.

Михларнинг асосий турлари ва ўлчамлари			
Кўриниши	Ø Диаметри мм	Узунлиги мм	Қалпоқча Ø диаметри мм
Стандарт оддий мих	0,8 дан 8 гача	8 дан 250 гача	3,2 дан 12 гача
Кичкина қалпоқчали мих	1,6 дан 3,4 гача	20 дан 90 гача	2,2 дан 4,8 гача
Шифер маҳкамлаш учун мўлжалланган мих	4 дан 5 гача	70 дан 120 гача	12 дан 16,5 гача
Бурама мих	3 дан 4 гача	30 дан 120 гача	6,3 дан 9 гача
Учи арчасимон мих	2,2 дан 4 гача	30 дан 60 гача	5 дан 9 гача
Юмшоқ том қопламаларига ишлатиладиган мих	3 дан 4 гача	20 дан 120 гача	8,6 дан 11 гача

Шуруп конуссимон кўринишга эга бўлиб, учли учбурчак ва сиртқи қисмида тишлари(резба) нинг кенглиги билан ажралиб туради.

Шурупнинг асосий турлари ва ўлчамлари

Ø диаметр, мм	Узунлиги, мм
3.0	10/12/16/20/25/30/40
3.5	10/12/16/20/25/30/35/40/45/50
4.0	12/16/20/25/30/35/40/45/50/60/70
4.5	16/20/25/30/35/40/45/50/60/70/80
5.0	16/20/25/30/35/40/45/50/60/70/80/90 100/120
6.0	30/40/45/50/60/70/80/90/100/120/140 160/180/200

Гипсокартон листларини профилга маҳкамлашда майда тишли шурупдан, тахтага қотиришда эса катта тишли шурупда қотириш тавсия этилади.

Гипсокартон листларини қотиришда ишлатиладиган шуруплар

Ø диаметр, мм	Узунлиги, мм
3.5	19/25/32/35/41/45/51/55
3.8	64
4.2	70/76
4.8	90/95/102/110/127/152

Гипсокартонни металл профилга қотириш учун уч қисми бурсимон (0,9 мм дан 2 мм гача) бўлган шуруп ишлатиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Гипсокартонни металл профилга қотиришда ишлатиладиган шуруплар

Ø диаметр, мм	Узунлиги, мм
3.5	25/32/41/48
4.2	60/66/76
4.8	89/102

Том ёпишда ишлатиладиган туника, шифер, юмшоқ том қопламаларини маҳкамлаш учун стандарт зангламайдиган шуриплар ишлатилади.

Том ёпишда ишлатиладиган шуруплар

Ø диаметр, мм	Узунлиги, мм
4,80	20/29/35/38/50/60/70/80
5,50	19(20)/25/32/38(40)/51(50)/64(62)/76(78) 100/115/130/150
6,30	19(20)/25/32/38(40)/50/60/70/80/90 100/130
7,00	122/142/162/177

1.4 Ишлаб чиқариш ҳолати рақамларда

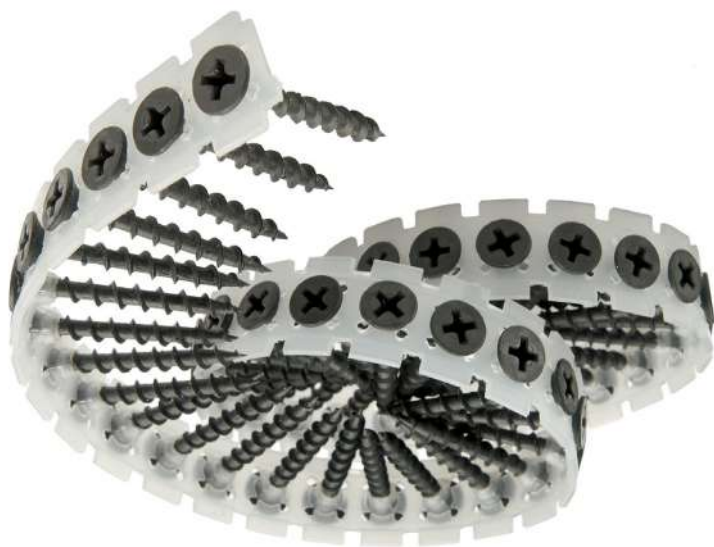

2016 йилда умумий қиймати 51,7 млрд сўмлик 4,7 минг тонна қора металлдан мих, саморез ва шуруп ишлаб чиқарилган бўлса, ушбу рақамлар 2021 йилда 245,0 млрд сўмлик 17,5 минг тонна, 2026 йилда 750,0 млрд сўмлик 50,0 минг тоннани ташкил этиши режалаштирилмоқда.

Умумий олганда, 2021 йилда республикада барча турдаги қурилиш материаллари ишлаб чиқариш кўрсаткичи 24,2 трлн сўмни, 2026 йилда эса 41,5 трлн сўмни ташкил этиши ре-

жалаштирилган. Экспорт эса 2021 йилда 270 млн АҚШ доллари, 2026 йилга келиб эса 505 млн АҚШ долларига етказилиши прогноз қилинмоқда.

Шу билан бирга, соҳага жалб этилаётган инвестициялар миқдори 2021 йилда 1 610,0 млн АҚШ доллари, 2026 йилда 2 250,0 млн АҚШ долларини, маҳаллийлаштириш кўрсаткичлари эса 2021 йилда 905,1 млрд сўмни, 2026 йилга келиб эса 1 550,0 млрд сўмни ташкил этиши кутилмоқда.

II. ХОМ АШЁ ТУРЛАРИ

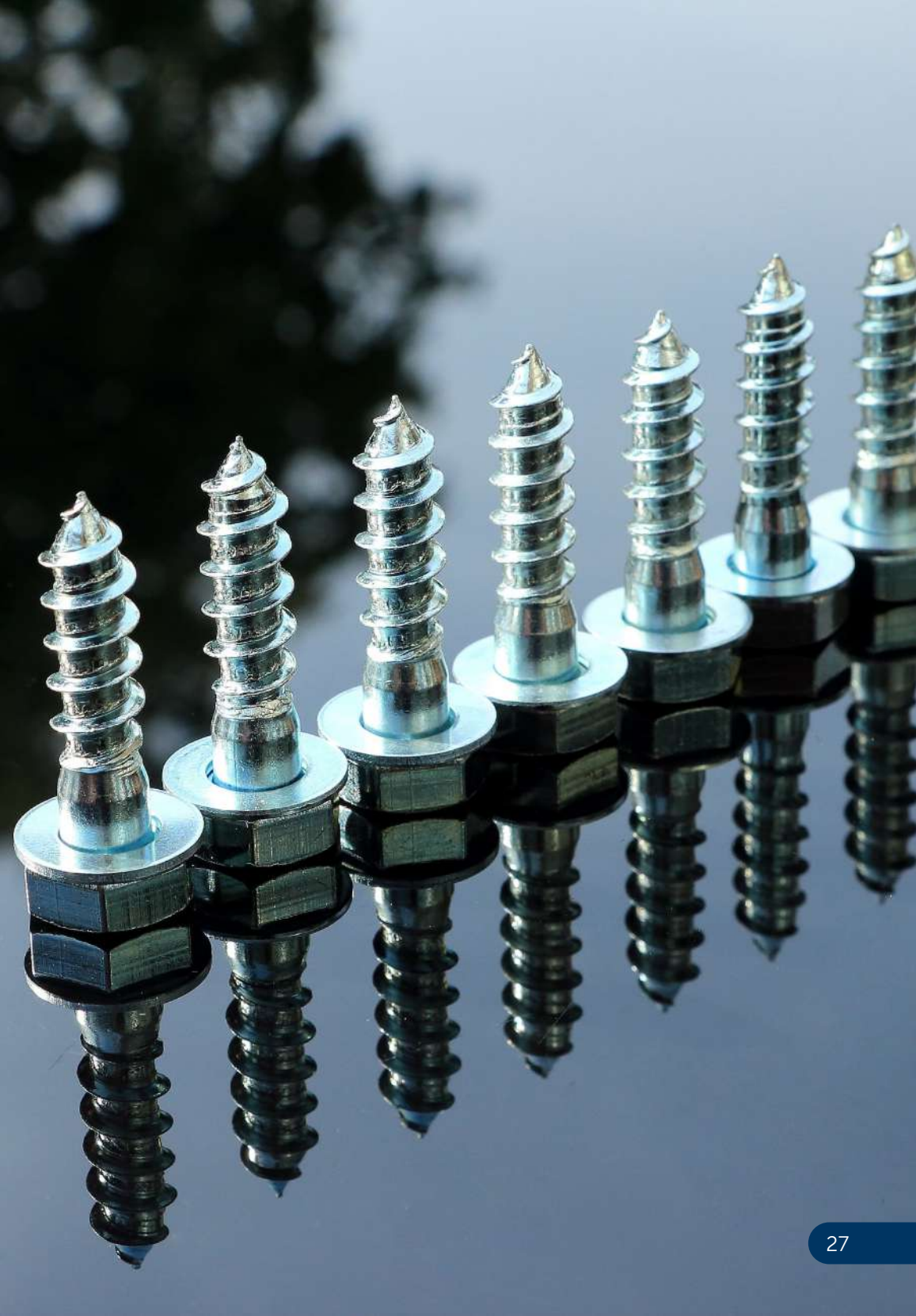
Юртимизда металдан мих ва шуруп маҳсулотлари учун хом ашё “Ўзбекистон металлургия комбинати” АЖ, “Тошкент металлургия заводи” МЧЖ ҚК ва яна бошқа бир нечта корхоналарда ишлаб чиқарилади.

Қурилишда ишлатиладиган металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқаришда турли хил диаметрдаги пўлат симлардан фойдаланилади (тури ва ўлчамларига қараб). Мисол

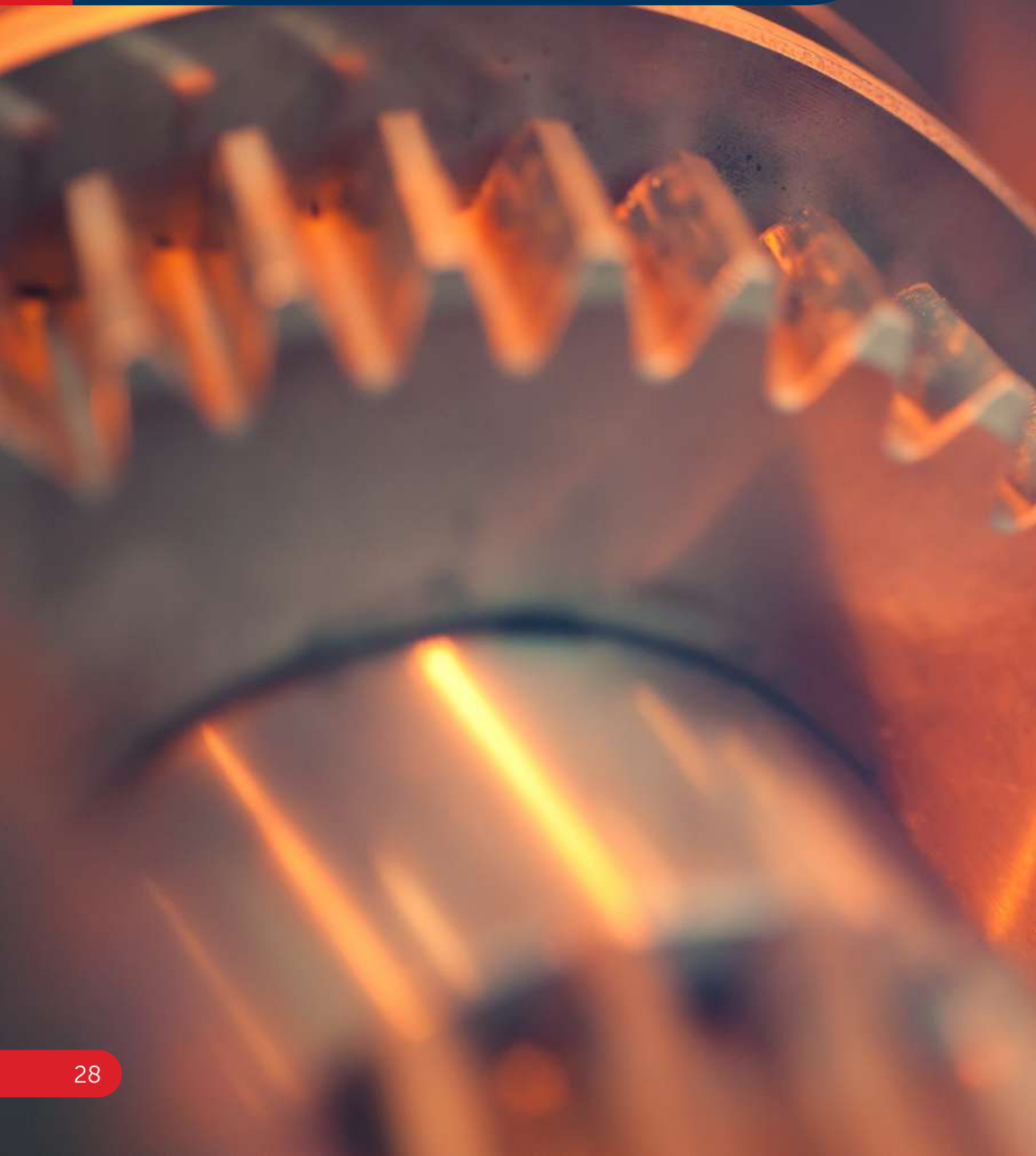
учун мих ишлаб чиқаришда қуйидаги маркадаги симлар ишлатилади: ST-1-KP, ST-2-KP, ST-3-KP. Симли рулонларнинг оғирлиги 200-1500 кг бўлади. Кичик корхоналар учун 500 кг гача бўлган рулонларни ишлатиш самаралироқ.

Шуруп ишлаб чиқариш учун эса SUS-304 маркали мис ва рух қотишмаси ва SAE-1018 маркали зангламайдиган пўлат симлардан фойдаланилади.

III. ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Ҳар хил турдаги мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш технологияси бир бирига ўхшаб кетади. Шунинг учун биз қурилиш михларини ишлаб чиқаришнинг технологик жараёнини батафсил кўриб чиқамиз. Умуман олганда, у қуйида келтирилган босқичларни ўз ичига олади. Мих ишлаб чиқариш технологиясининг содда жараён эканлиги бошқа бизнесларга нисбатан устунлигини исботлайди

1. Биринчи босқичда кавада турган сим тортилиб ҳар хил кераксиз жисмлардан тозаланади, сирти силлиқланади.

2. Бу босқичда михлар керакли ўлчамда кесилади ва уларга қалпоқча тайёрланади.

3. Сўнгги якуний босқичда мих қолиб кетган ўткир

қирралардан тозаланиб ишлов берилади ва силлиқланади. Тайёр михлар қутиларга жойлаштирилади.

Мих ишлаб чиқариш технологияларининг дастлабки нархлари

1. Россия Федерациясида ишлаб чиқарилган суткасига ўртача 1 тонна ишлаб чиқариш қувватига эга АГ-4117 ускунасининг дастлабки нархи – 289 100 000 сўм.

2. Хитой Халқ Республикасида ишлаб чиқарилган суткасига ўртача 2 тонна ишлаб чиқариш қувватига эга технологиянинг дастлабки нархи – 562 100 000 сўм.

Ушбу технологиялар ишга туширилиши натижасида 7-11 нафар янги иш ўрни яратилиши мумкин.

IV. СИФАТ, МЕЪЁРИЙ ҲУЖЖАТЛАР ВА ЎЛЧОВ ВОСИТАЛАРИ

4.1 Стандарт ва сифат кўрсаткичлари

Ўзбекистон Республикасининг “Стандартлаштириш тўғрисида”ги Қонунига асосан барча маҳсулот ва хизматлар тегишли тартибда стандартлар асосида ишлаб чиқарилиши қатъий белгилаб қўйилган.

Ушбу стандартларни Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги ҳузуридаги Техник жиҳатдан тартибга солиш агентлигининг

Стандартлар институтидан сотиб олиш мумкин.

Мазкур норматив ҳужжатлар орқали металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш, уларни сақлаш, хом ашёни танлаш, хом ашё таркибида саноат чиқиндиларидан фойдаланиш тартиби, маҳсулотни ташиш даврий сифат кўрсаткичларини текшириб бориш каби талаб ва тавсиялар келтирилади.

Металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқариш учун зарур намунавий стандартлар қуйидагилар:

Стандарт рақами	Стандарт номи
ГОСТ 283-75	Симли михлар. Техник шартлар
ГОСТ 9870-61	Асбест цементли том ёпиш учун мўлжалланган мис ва рух қотишмали симли михлар. Техник шартлар
ГОСТ 4028-63.	Симли михлар. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 4029-63	Том ёпишда ишлатиладиган михлар. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 4030-63	Том ёпиш учун мих. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 4032-63	Пардозлаш учун ишлатиладиган михлар. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 4033-63	Обой учун ишлатиладиган думалоқ қалпоқчали мих. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 4034-63	Идишлар учун мулжалланган михлар. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 1147-80	Шуруп. Умумий хусусиятлари
ГОСТ 1145-80	Яширин қалпоқчали шуруплар. Дизайни ва ўлчамлари
ГОСТ 1144-80	Ярим думалоқ шуруплар
ГОСТ 11651-80	Метал ва пластмасса учун қалпоқча қисми ярим сиртли учли саморезлар. Дизайни ва ўлчами

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 майдаги “Қурилиш материаллари саноатини жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”-ги ПҚ-4335-сонли қарорининг 6-илоvasи “2021 йилнинг 31 декабрига қадар давлат томо-

нидан қўллаб-қувватлаш орқали қабул қилинадиган қурилиш материаллари соҳасидаги халқаро стандартлар рўйхати”га мувофиқ 2019 йилда 340 та, 2020 йилда 542 та халқаро стандартлар қабул қилинди, 2021 йилда яна 505 та халқаро стандарт қабул қилиш режалаштирилган.

4.2 Мувофиқлик сертификати ва уни online тарзда расмийлаштириш

Жараён оддий ва унда инсон омили иштироки камайтирилган. Металлдан мих ва шуруп маҳсулотлари учун мувофиқлик сертификатини масофадан туриб олиш мумкин. Бунда Сиз **singlewindow.uz** электрон платформасига кирасиз, **ариза тақдим этиш** тугмачасини босган ҳолда ўз маълумотларингизни киритасиз.

Аризангиз кўриб чиқилади ҳамда **3 иш кuni** ичида тегишли мутахассислар келиб Сиз ишлаб чиқараётган, металлдан

тайёрланган мих ва шуруп маҳсулотларидан намуналар олади. Маҳсулотни тегишли тартибда лаборатория синовларида текширади, стандарт талабларга жавоб берган тақдирда Сизга мувофиқлик сертификати берилади.

4.3 Ўлчов воситалари ва уларни қиёслов кўриги

Металдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқаришда турли хил ўлчов воситаларидан, хусусан махсус классдаги узунлик ўлчов инструменти (штангенциркуль) дан фойдаланиш талаб этилади.

Ушбу ўлчов воситалари қурилиш материалынинг сифати, стандарт талабларда белгиланган геометрик ўлчамлардан, оғирликлардан четга чиқмаганлиги каби муҳим факторларни доимий назорат қилиш учун зарур ҳисобланади.

Ушбу ўлчов воситаси Ўзбекистон стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш агентлигининг 2019 йил 30 июлдаги «Метрология текширувидан ўтказилиши лозим бўлган ўлчов воситалари туркумларининг рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида» ги **3174-сон буйруғига** асосан бир йилда бир марта **Миллий метрология институти томонидан қиёслов кўригидан ўтказилади.**

V. САМАРАДОРЛИК КЎРСАТКИЧЛАРИ

29%

Металлдан мих ва шуруп маҳсулотлари ишлаб чиқаришдаги самарадорлик кўрсаткичи ойига тахминан 30 тонна мих ишлаб чиқаришга мўлжалланган корхона мисолида келтирилган

Асосий кўрсаткичлар	Қиймати, млн сўм
Бошланғич инвестиция нархи <i>(мих ишлаб чиқариш учун дастгоҳ, биринчи ой мих ишлаб чиқариш учун хом ашё)</i>	282 500,0
Ҳар ойлик харажатлар <i>(30 тонна оғирликдаги хом ашё)</i>	171 000,0
Самарадорлик <i>(30 тонна тайёр маҳсулотнинг умумий нархи)</i>	240 000,0
1 тонна тайёр мих нархи	8 000,0
Экспорт нархи	8 000,0
1 тонна тайёр михнинг ички бозор нархи	9 200,0 (200 мм) 9 000,0 (70 мм)
Соф фойда	69 000,0
Қайтариш муддати	4 ойдан (6–9 ойгача)

VI. ЭКОЛОГИК МЕЪЁРЛАР ВА АТРОФ МУҲИТГА ТАЪСИРИ

6.1 Экологик меъёрлар ва тартибга солувчи ҳужжатлар

Экология – тирик жонзотларнинг яшаш шароити ва уларнинг ўзлари яшаб турган муҳит билан ўзаро мураккаб муносабатлари ва шу асосда туғилган қонуниятларни ўрганади, инсоннинг табиат билан ўзаро таъсирини энг мақбул тарзда ишлаб чиқаради. Экологик назорат атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш соҳасидаги қонун ҳужжатлари талаблари бузилишининг олдини олиш, уни аниқлаш ва унга чек қўйишга, табиатни муҳофаза қилиш фаолияти самарадорлигини оширишга қаратилган давлат ва жамоатчилик чора-тадбирлари тизимидир.

Ўзбекистон Республикасининг 1992 йилдаги 9 декабрдаги **«Табиатни муҳофаза қилиш тўғрисида»**ги ҳамда 1996 йил 27 декабрдаги **«Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш тўғрисида»** Қонунлари табиий муҳит шароитларини сақлашнинг, табиий ресурслардан

оқилона фойдаланишнинг ҳуқуқий, иқтисодий ва ташкилий асосларини белгилаб беради. Қонуннинг мақсади инсон ва табиат ўртасидаги муносабатлар уйғун мувозанатда ривожланишини, экология тизимлари, табиат комплекслари ва айрим объектлар муҳофаза қилинишини таъминлашдан, фуқароларнинг қулай атроф муҳитга эга бўлиш ҳуқуқини кафолатлашдан иборатдир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 30 октябрдаги “2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5863-сонли фармонида биноан:

- экологик жиҳатдан энг кам хавф туғдирувчи материаллардан, маҳсулотлардан, ишлаб чиқариш объектлари ва бошқа объектлардан устувор даражада фойдаланиш;
- иқтисодиётни экологи-

ялаштириш, табиатдан фойдаланишнинг иқтисодий механизмларини жорий қилиш, экологик жиҳатдан энг кам хавф туғдирувчи материаллар, маҳсулотлардан, ишлаб чиқариш объектлари ва бошқа объектлардан устувор даражада фойдаланиш;

- янгидан фойдаланишга топшириладиган ишлаб чиқариш қувватларининг атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи стационар манбаларида самардорлиги **99,5 фоиздан** паст бўлмаган чанг ва газларни тўтиб қолувчи қурилмалар қўлланилишини таъминлаш;

- амалдаги ишлаб чиқариш қувватларининг атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи стационар манбаларида самардорлиги **95 фоиздан** паст бўлмаган чанг ва газларни тўтиб қолувчи қурилмалар қўлланилишини таъминлаш каби топшириқларидан келиб чиқиб қурилиш материаллари саноатидаги мавжуд ишлаб чиқариш

корхоналари ва янгидан ташкил этиладиган корхоналарга ушбу талаблар белгиланган.

Инсоният ҳаёти уни ўраб турган табиий муҳит билан узвий боғлиқ бўлиб, буни тасдиқлайдиган манбаалар ҳар қадамда учраб туради. Жаҳон кўламида жадал суръатлар билан кечаётган фан-техника инқилоби одамларнинг меҳнат шароити, турмуш даражаси яхшиланишига ижобий таъсир этиш билан бирга у туғдирган экологик ўзгаришлар, ўз навбатида, инсониятга, уни ўз бағрида сақлаётган она табиатга асоратли таъсир кўрсатмоқда. Бизни ўраб турган табиатни чиндан ҳам она десак бўлади. Чунки у бутун борлиқни ҳаётбахш нафаси билан таъминлаб туради, тўйдиради, кийинтиради. Ана шундай марҳаматли табиатнинг озор топиши у билан бевосита одамзод ва жониворларни тахликага солиб қўйиши мумкин. Азот оксидларининг чиқариб ташланиши криоген

техникада ва уй шароитида хлор-фтор-карбонатларнинг кенг қўламда қўлланилиши Ернинг озон қаватини сақлаш муаммосини кескинлаштириб юборади.

Ҳозирги замон фан-техника тараққиёти, шунингдек табиатга антропоген (инсоннинг бевосита қатнашиши) таъсир этишнинг тобора кучайиши натижасида табиий омилларнинг ўзаро боғланиши маълум даражада мувозанатдан чиқмоқда, бу эса ер юзида ҳаётий жараён рисоладагидек кечишига хавф солмоқда. Шу боисдан табиий муҳитни асраш муаммолари кўп жиҳатдан экологик тадқиқотлар билан боғланади.

Табиий бойликлардан оқилон фойдаланишдан табиатда рўй берадиган жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги ва ривожланиш қонуниятлари ҳақидаги билимлар катта аҳамиятга эга. Бусиз табиий жараёнларга баҳо бериш, уларни ҳисобга олиш, табиатга, табиат компонент-

ларига кўрсатилган ҳар қандай таъсирнинг келажақда қандай оқибатларга олиб келишини олдиндан билиш мумкин эмас. Инсон табиатдан фойдаланганда ва унга таъсир кўрсатаётганда билиши ва фаолиятида амал қилиш зарур бўлган, асосан, **5 қонуният** мавжуд:

1) Табиатдаги барча компонент ва элементлар ўзаро бир-бирлари билан боғланган, ўзаро таъсир этиб, муайян мувозанатда бўлиб, уйғунлик ҳосил қилган. Бирон компонент ёки элемент ўзгарса, бутун табиий комплексда ўзгариш рўй беради;

2) Табиатда тўхтовсиз модда ва энергиянинг айланма ҳаракати рўй бериб туради. Бу ҳаёт асоси;

3) Табиий жараёнларнинг ривожланишида муайян даврийликлар мавжуд (суткалик, йиллик, 12 йиллик, 33— 35 йиллик ва кўп йиллик);

4) зоналик;

5) регионаллик.

6.2 Экологик ҳужжатларни расмийлаштириш

Экологик назорат объектлари қуйидагилардан иборат:

ер, ер ости бойликлари, сувлар, ўсимлик ва ҳайвонот дунёси, атмосфера ҳавоси атроф муҳитга таъсир кўрсатувчи табиий ва техноген манбалар атроф муҳит ифлосланишига ва табиий ресурслардан нооқилона фойдаланилишига олиб келиши, фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига таҳдид солиши мумкин бўлган фаолият, ҳаракат ёки ҳаракатсизлик.

Экологик назоратнинг турлари:

давлат экологик назорати;
идоравий экологик назорат;
ишлаб чиқариш экологик назорати;
жамоатчилик экологик назорати.

Ҳар қандай янги лойиҳа бўйича ишлаб чиқариш корхонасини ташкил этилишида **экология йўналиши бўйича 5 та нор-**

матив-ҳужжат ишлаб чиқилиши мажбурий тарзда қонунчилигимиз билан мустаҳкамланиб қўйилган. Булар:

АМТА – атроф муҳитга таъсири аризаси ҳақидаги ҳужжат;

ЭОА – экологик оқибатлар аризаси ҳақидаги ҳужжат;

ПДВ – атмосфера қатламига чиқариладиган ташламалар ҳақидаги норматив;

ПДС – ер қатламига чиқариладиган зарарли чиқинди оқавалар ҳақидаги норматив. Агар чиқинди сувлар канализация тармоғига уланса **КЭН** нормативи ишлаб чиқарилади ;

ПДО – ишлаб чиқариш корхонасининг фаолияти давомида ажраладиган саноат ва маиший чиқиндиларнинг ҳудудга ва атрофга жойлаштирилиши ҳақидаги норматив. Агар чиқиндилар экологик сертификатланган бўлса компенсацион тўловларга тортилмайди.

VII. МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ

7.1 Техника хавфсизлиги ва саноат санитария қоидалари

Ўзбекистон Республикасида хавфсиз ва қулай меҳнат шароитида ишлаш юзасидан фуқароларнинг ҳуқуқлари Ўзбекистон Республикаси Конституциясида (37-модда) мустаҳкамланиб қўйилган. Ушбу конституциявий кафолатни амалда рўёбга чиқарилишига қаратилган аниқ чора тадбирлар Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексига, «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги қонунига, бошқа бир қатор қонунлар ва қонун ости норматив ҳужжатларида белгиланган.

Меҳнат муҳофазаси - инсоннинг меҳнат жараёнидаги хавфсизлиги, сиҳат-саломатлиги ва иш қобилиятининг сақланишига қаратилган тадбирлар. Қонун ҳужжатларида меҳнат жараёнида қўлланиладиган ижтимоий-иқтисодий, ташкилий, техник, санитария-гигиена, даволаш-профилактика чора тадбирлари белгилаб қўйилди. Меҳнат қилувчи шахс хавф-

сизлиги, саломатлиги, меҳнат қилиш қобилиятини ҳимоялаш, соғлом меҳнат шароитлари яратиш, касб касалликлари юз бериш хавфини олдини олиш, ишлаб чиқаришда жароҳатланишларга йўл қўймаслик кабилар меҳнат муҳофазаси олдидаги вазифалар ҳисобланади.

Меҳнат муҳофазасига оид талаблар ва стандартлар Меҳнат кодекси, «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги қонун талаблари асосида ишлаб чиқариладиган корхона ва ташкилотларнинг ички меҳнат тартиби қоидалари, жамоа шартномалари, тармоқ ёки минтақавий жамоа келишувлари, корхоналарнинг бошқа ички норматив ҳуқуқий ҳужжатларида, муайян соҳа, касб, иш жойларига оид бўлган Меҳнат муҳофазаси стандартларида белгилаб қўйилади. Мулкчилик шакли ва ҳўжалик юритиш усулидан қатъий назар барча корхона, муассаса, таш-

килотлар ўз ходимлари учун соғлом ва хавфсиз меҳнат шaroитини яратиши, хавфсизлик техникаси чораларини кўриши, меҳнатни муҳофаза қилиш хизматларини ташкил этиши, бошқа ташкилий техник тадбирларни амалга ошириши шарт.

Меҳнатни муҳофаза қилиш — бу тегишли қонун ва бошқа меъёрий ҳужжатлар асосида амал қилувчи, инсоннинг меҳнат жараёнидаги хавфсизлиги, сиҳат-саломатлиги ва иш қобилияти сақланишини таъминлашга қаратилган ижтимоий-иқтисодий, ташкилий, техникавий, санитария-гигиена ва даволаш-профилактика тадбирлари ҳамда воситалари тизимидан иборат.

Ходимларга техника хавфсизлиги, ишлаб чиқариш санитарияси, ёнғин чиқишдан сақланиш ва меҳнатни муҳофаза қилишнинг бошқа қоидалари ҳақида йўл-йўриқлар бериш ҳамда ходимларнинг меҳнат-

ни муҳофаза қилишнинг ҳамма талабларига риоя этишларини доимий равишда текшириб бориш вазифаси иш берувчи зиммасига юклатилади.

Меҳнат муҳофазасида қуйидаги асосий тушунчалар қўлланади:

жамоавий ҳимоя воситалари — тузилиши ёки вазифаси жиҳатидан ишлаб чиқариш биноси ва ишлаб чиқариш жараёни билан боғлиқ бўлган, ходимларга зарарли ишлаб чиқариш омили ва (ёки) хавfli ишлаб чиқариш омили таъсирининг олдини олиш ёки уни камайтириш, шунингдек ифлосланишлардан ҳимоя қилиш учун мўлжалланган техник воситалар ва бошқа воситалар;

зарарли ишлаб чиқариш омили — таъсири ходимнинг касб касаллигига чалинишига олиб келиши мумкин бўлган ишлаб чиқариш омили;

иш ўрни — меҳнат фаолияти жараёнида ходимнинг доимий

ёки вақтинчалик бўлиш жойи;

ишлаб чиқариш фаолияти — маҳсулот ишлаб чиқариш, хом ашёни қайта ишлаш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш чоғида амалга ошириладиган ҳаракатлар йиғиндиси;

ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса — ходимнинг иш берувчининг ҳудудида ҳам, унинг ташқарисида ҳам ўз меҳнат вазифаларини бажариши билан боғлиқ ҳолда, шу жумладан иш берувчи томонидан берилган транспортда иш жойига келадиган ёки ишдан қайтаётган вақтда меҳнатда майиб бўлишига ёки соғлиғининг бошқача тарзда шикастланишига олиб келган ва ходимни бошқа ишга ўтказиш заруратига, у касбга оид меҳнат қобилиятини вақтинча ёки турғун йўқотишига ёхуд вафот этишига сабаб бўлган ҳодиса;

касб касаллиги — ходимнинг унга зарарли ишлаб чиқариш омили ёки хавфли ишлаб

чиқариш омили таъсири натижасида юзага келган ва унинг касбга оид меҳнат қобилиятини вақтинча ёхуд турғун йўқотишига сабаб бўлган ўткир ёки сурункали касаллиги;

меҳнат шароитлари — меҳнатни амалга ошириш чоғидаги ижтимоий ва ишлаб чиқариш омиллари йиғиндиси;

меҳнатни муҳофаза қилиш — меҳнат жараёнида инсоннинг хавфсизлигини, ҳаёти ва соғлиғи, иш қобилияти сақланишини таъминлашга доир ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий, ташкилий, техникавий, санитария-гигиена, даволаш-профилактика, реабилитация тадбирлари ҳамда воситалари тизими;

меҳнатда майиб бўлиш — ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодиса оқибатида ходимнинг касбга оид меҳнат қобилиятини вақтинча ёки турғун йўқотиши;

ноқулай ишлаб чиқариш

омиллари — зарарли ишлаб чиқариш омилининг ва (ёки) хавфли ишлаб чиқариш омилининг мавжудлиги;

хавфли ишлаб чиқариш омили — таъсири ходимнинг шикастланишига олиб келиши мумкин бўлган ишлаб чиқариш омили;

шахсий ҳимоя воситалари — ходимга зарарли ишлаб чиқариш омили ва (ёки) хавф-

ли ишлаб чиқариш омили таъсирининг олдини олиш ёки уни камайтириш, шунингдек ифлосланишлардан ҳимояланиш учун фойдаланиладиган техник воситалар ва бошқа воситалар.

Мих ва шуруп ишлаб чиқариш жараёнида асосий технологик босқичларида ишлашда хавфсизлик қоидаларига қатъий риоя қилиш керак.

**VIII. ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ
ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИ ОРҚАЛИ ДАВЛАТ
РЀЙХАТИДАН ЎТКАЗИШ МЕХАНИЗМИ**

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 25 ноябрдаги 312-сонли “Тадбиркорлик субъектларини интернет тармоғи орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизмини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори билан мамлакатимизда 2014 йилнинг 1 январдан бошлаб тадбиркорлик субъектларини Интернет тармоғи орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизми жорий этилди.

Унга қўра, электрон рўйхатдан ўтказиш таъсис ҳужжатларини масофадан туриб ва интерактив расмийлаштириш йўли билан намунавий шакллар асосида тайёрлаш имконияти бўлган Ўзбекистон Республикаси интерактив давлат хизматлари ягона портали орқали амалга оширилади. Электрон рўйхатдан ўтказишда зарур ҳужжатларни илова қилган ҳолда рўйхатдан ўтказиш учун ариза бериш, шунингдек рўйхатдан ўтказилган

таъсис ҳужжатларини ва тадбиркорлик субъектларининг давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳномани бериш электрон рақамли имзодан фойдаланган ҳолда амалга оширилади.

ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ ДАВЛАТ РЎЙХАТИДАН ЎТКАЗИШ МЕХАНИЗМИ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 28 октябрдаги «Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва ҳисобга қўйиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида» ги ПҚ-2646-сонли қарорига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 9 февралдаги 66-сонли қарори билан тасдиқланган “Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш” тартиби тўғрисидаги Низом асосида амалга оширилади.

IX. ЯНГИ ТАШКИЛ ЭТИЛГАН ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ТАРТИБИ

Бугунги кунда банклар томонидан тадбиркорларликни ривожлантириш учун кенг имкониятлар яратилган бўлиб, молиялаштириш дастурлари доирасида банклар томонидан турли хилдаги кредитлар таклиф этилмоқда.

Кредитларининг турлари бизнесни ривожлантириш, унинг рақобатбардошлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлган исталган масалаларни ҳал қилишга имкон беради.

Кредит тақдим этиш тўғрисидаги қарор қабул қилишда банк мижознинг ҳақиқий ҳолати тўғрисидаги маълумотларга асосланади. Бунда эътибор расмий кўрсаткичларга эмас, балки молиялаштириш назарда тутилган бизнеснинг ривожла-

ниш истиқболларига қаратилади.

КРЕДИТ ОЛИШ УЧУН КЕРАКЛИ ҲУЖЖАТЛАР:

- кредит олиш учун ариза (кредит муддати, фоизи, мақсади кўрсатилган ҳолда);

- бизнес-режа (маҳсулот турлари, ишлаб чиқариш технологиялари, сотиб олинadиган ёки ижарага олинadиган асбоб ускуналар рўйхати, хом ашё заҳиралари, маҳсулотга бўлган талаб, ишлаб чиқариш самарадорлиги кўрсатилади);

- корхона ташкил қилинганлиги тўғрисидаги ҳужжатлар (гувоҳнома, Устав);

- таъминот ҳужжатлари (гаровга қўйиладиган кўчма ва кўчмас мулк, кафиллик).

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. С.И. Дашевский – Мих ишлаб чиқариш. “Металлург издат”. Москва. 1960.
2. А. Захаров. Мих қандай таёрланади. Москва. 1926.
3. ГОСТ 283-75 Симли михлар. Техник шартлар.
4. ГОСТ 9870-61. Асбест цементли том ёпиш учун мулжалланган мис ва рух қотишмали симли михлар. Техник шартлари.
5. ГОСТ 4028-63. Симли михлар. Дизайни ва ўлчамлари.
6. ГОСТ 4029-63. Том ёпишда ишлатиладиган михлар. Дизайни ва ўлчамлари.
7. ГОСТ 4030-63. Том ёпиш учун мих. Дизайни ва ўлчамлари.
8. ГОСТ 4032-63. Пардозлаш учун ишлатиладиган михлар. Дизайни ва ўлчамлари.
9. Сатторов З.М. Экология. – Т.:Sano-standart, 2018. – 362 б.
10. Сатторов З.М. Қурилиш экологияси. – Т.:Sano-standart, 2017. – 364 б.

“ЎЗСАНОАТҚУРИЛИШБАНК” АТБ

Манзил: 100000, Тошкент шаҳри.
Шаҳрисабз кўчаси 3-уй.

Мўлжал: “Ўзбекистон почтаси”,
“Ucell” бош офиси.

Алоқа учун: + 998 (78) 120-35-94

E-mail: info@uzpsb.uz

Сайт: sqb.uz

“ЎЗҚУРИЛИШМАТЕРИАЛЛИТИ” МЧЖ ИЛМИЙ- ТАДҚИҚОТ ВА ИНЖИНИРИНГ МАРКАЗИ.

Манзил: Тошкент шаҳри, Тафаккур кўчаси,
68-А уй.

Мўлжал: Дўстлик боғи,
“Ичан қалъа” меҳмонхонаси

Алоқа учун: (71) 254-92-01

E-mail: info@uzqmliti.uz

Сайт: uzqmliti.uz

[illegible]

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

**Металдан мих ва шуруп маҳсулотларини ишлаб
чиқариш бўйича амалий услубий қўлланма**

Компьютерда тайёрловчилар:
Эрматов Ф., Алимжонов С.

Дизайнер:
Эрматов Ф.